Beantwoording technische vragen ten behoeve van de informatieve sessie op 30-10

Voor een algemene inleiding op de stikstofproblematiek wordt verwezen naar de reader die voor Statenleden beschikbaar is gesteld. Dit geeft meer achtergrond bij de antwoorden op de gestelde vragen.

De fracties van 50PLUS, D'66, Forum voor Democratie en SGP hebben schriftelijke vragen binnen de daarvoor gestelde termijn ingediend. De vragen van de verschillende fracties zijn waar mogelijk geclusterd en zodanig geordend dat een logisch verhaal is ontstaan. Dat betekent dat de vragen niet altijd beantwoord worden in de volgorde waarin zij door de fracties zijn gesteld. Voor het eigen overzicht van de fracties zijn de vragen die zij gesteld hebben voorzien van de naam van de fractie en het nummer van hun vraag.

<u>Vragen betreffende de impact van de huidige situatie</u>

1. [FvD, 12]: Welke Flevolandse natuurgebieden verkeren in een crisis door overmatige stikstofdepositie, om hoeveel hectare gaat dit, en hoeveel jaar is er nodig voor herstel?

Er zijn in Flevoland geen stikstofgevoelige natuurgebieden. De Flevolandse natuur heeft zich ontwikkeld op een van nature voedselrijke bodem (voormalige zeebodem). De bodem is van nature al stikstofrijk. Daarnaast bevatten de meeste bodems in Flevoland een aanzienlijke voorraad kalk (van schelpen) en kleimineralen, waardoor deze bodems ook niet gevoelig zijn voor verzuring. Vandaar dat Flevolandse natuurgebieden niet gevoelig zijn voor stikstofdepositie. Op termijn kunnen zich in de wat hoger gelegen en zandige natuurgebieden mogelijk schralere vegetaties ontwikkelen, die wel gevoeliger zijn, maar dat is nu niet aan de orde.

2. [SGP, 8]: Zijn er bedrijven (in welke sector dan ook) door de procedures in de PAS die nu in de problemen komen en hoeveel zijn dat er? Dus die onder de PAS aan de regels voldeden, maar nu door de uitspraak niet meer.

Ja, er zijn ook in Flevoland bedrijven die onder het PAS voldeden aan de regels, maar nu niet meer. Het gaat dan met name om de bedrijven wiens activiteiten gemeld zijn, omdat de grenswaarde van 1 mol/ha/jaar door hen niet overschreden werd. In de kamerbrief van 12 juni 2019 heeft de minister van LNV aangegeven dat er onder het PAS in totaal 3300 meldingen in Nederland zijn gedaan. In Flevoland gaat het om totaal 140 meldingen in de periode van 1 juli 2015 tot 29 mei 2019. Deze meldingen zijn niet meer rechtsgeldig en zullen alsnog een vergunning nodig hebben.
Daarnaast is er nog een groep van activiteiten die onder het PAS vergunning- en melding-vrij waren, maar door de uitspraak alsnog vergunningplichtig zijn. Hoe groot deze groep is, is op dit moment rnbekend.

3. [FvD, 31]: Wat is het effect van stikstofdepositie op de kwaliteit van landbouwproducten?

Of stikstofdepositie effect heeft op de kwaliteit van landbouwproducten is ons onbekend. Onderzoek aan wilde planten heeft echter uitgewezen dat zij bij een overmaat aan stikstof meer aminozuren aanmaken die extra stikstofatomen bevatten, zoals arginine, asparagine en glutamine onder een gelijktijdige afname van aminozuren die slechts één aminegroep bevatten[1]. Daardoor kan in principe een tekort ontstaan aan essentiële aminozuren, zoals fenylalanine, isoleucine, leucine, methionine, threonine en valine.

Overigens is Flevoland een mest-importerende provincie, omdat er in Flevoland verhoudingsgewijs veel akkerbouwbedrijven zijn en weinig veeteeltbedrijven.

---

[1] Stikstofdepositie, eutrofiëring en nutriëntenkringloop / Juul Limpens & Hilde Tomassen, raadpleegbaar via: https://library.wur.nl/WebQuery/wurpubs/fulltext/144585

Vragen betreffende onderliggende gegevens

De fracties van Forum voor Democratie en SGP hebben een aantal vragen gesteld over de door het RIVM gehanteerde methodiek voor de bepaling van stikstofdepositie en over de verdeling van de emissie/depositie over de verschillende sectoren. Vragen die met openbare informatie te beantwoorden waren, zijn beantwoord. De overige vragen zijn doorgespeeld aan het RIVM om de volledige en juiste antwoorden te krijgen. Dit zal echter langer duren dan de afgesproken termijn.

4. [FvD, 2]: Hoe wordt de forse afname van stikstofdepositie in de periode 1990 tot heden verklaard?

Het Compendium voor de Leefomgeving geeft aan dat de afnamen van de stikstofdepositie te danken is aan een vermindering van de emissie van zowel stikstofoxiden als ammoniak. De afname van stikstofoxiden is het resultaat van maatregelen in het verkeer (o.a. invoering katalysator), bij de industrie en in de energiesector. De afname van ammoniak is het gevolg van maatregelen zoals verbeterde voersamenstelling, het gebruik van emissiearme stallen, het afdekken van mestsilo's en het direct onderwerken van mest bij de aanwending[2].

5. [FvD, 3]: Hoeveel meetstations gebruikt het RIVM om de Nederlandse stikstofdepositie te monitoren? Hoeveel van de Nederlandse bodem wordt hiermee in kaart gebracht?

Het RIVM benut diverse meettechnieken om de stikstofdepositie te monitoren. Het totale meetnet bestaat uit 6 meetstations van het Landelijk Meetnet Luchtkwaliteit naast Gradko meetbuisjes in 80 natuurgebieden van Meetnet Ammoniak in Natuurgebieden voor het meten van ammoniakconcentraties in de lucht. Daarnaast wordt op 45 meetstations elk uur de hoeveelheid stikstofoxiden in de lucht gemeten. Tenslotte wordt op 8 meetstations regenwater opgevangen om de natte depositie van ammoniak en stikstofoxiden te bepalen en wordt daarnaast op 4 locaties metingen gedaan aan droge depositie van ammoniak.

Over de landsdekkendheid van haar meetnet vermeldt het RIVM[3]:

Het RIVM Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu heeft de zes LML Landelijk Meetnet Luchtkwaliteit -locaties waar NH3 wordt gemeten zo gekozen, dat de verschillende stations het hele bereik van ammoniakconcentraties in Nederland dekt. Bij MAN is gekozen voor een gelijkmatige ruimtelijke verdeling over de Nederlandse Natura 2000-gebieden. Alle locaties worden in meer of mindere mate beïnvloed door lokale factoren. Door zoveel mogelijk metingen in het gemiddelde te betrekken, vallen toevallige lokale invloeden in zekere mate weg. Door alleen de LML-stations te gebruiken is uiteraard een mogelijke lokale invloed potentieel dominanter aanwezig dan in het MAN. Door de gegevens uit beide meetnetten te combineren, wordt de representativiteit van de concentratiemetingen groter. Want zo ontstaat een gemiddelde én landbouwgebieden (met veel emissies) weergeeft én de natuurgebieden.

Uit onderzoek blijkt dat het gemiddelde dat gebaseerd is op het LML, goed overeen komt met die van de combineerde concentratie gebaseerd op LML en MAN (Stolk et al., 2017). Dit geeft aan dat het LML redelijk goed het landelijk beeld representeert, ondanks het geringe aantal stations. Dit is eerder geconcludeerd in een experiment waarbij 159 passieve monsternemers op een regelmatig rooster over Nederland zijn opgehangen en zijn vergeleken met de LML metingen (Van Pul et al., 2004).

---

[2] https://www.clo.nl/indicatoren/nl0189-vermestende-depositie

[3] https://www.rivm.nl/stikstof/vragen-en-antwoorden-over-stikstof-en-ammoniak - kopje: Hoe representatief zijn de metingen?

6. [FvD, 8]: Hoe neemt het RIVM weersomstandigheden, zoals wind en neerslag, mee in het weergeven van de stikstofdepositie vanuit een gegeven punt?

Deze vraag hebben wij uitgezet bij het RIVM.

7. [FvD, 4a]: Wat is de betrouwbaarheidsinterval van de monitoring door het RIVM van de Nederlandse stikstofdepositie?

In de publicatie "Vragen en antwoorden stikstof 14 oktober 2019" van het RIVM geeft men aan dat de nauwkeurigheid van de gasmetingen 95% bedraagt en dat het betrouwbaarheidsinterval kleiner dan 15% is.

8. [FvD, 4b]: Is dit conform de wetenschappelijke norm? Zo nee, waarom niet?

Voor zover wij weten vindt regelmatig een internationale review plaats van de werkwijze van het RIVM. Het RIVM is om een nadere toelichting gevraagd.

9. [FvD, 5]: Wat is de betrouwbaarheidsinterval van de monitoring door het RIVM van de Nederlandse landbouw?

Wij hebben geen signalen dat er een verschil zou zijn ten opzichte van andere sectoren, maar voor de volledigheid is deze vraag uitgezet bij het RIVM.

10. [SGP, 2]: Hoe groot is de nauwkeurigheid van de getallen met betrekking tot stikstofuitstoot van de diverse economische sectoren?

De nauwkeurigheid is vrij groot te noemen. In Nederland is een landelijke emissieregistratie die door het RIVM wordt bijgehouden, waarin de emissies van een groot aantal sectoren in opgenomen zijn. Het gaat dan met name over de sectoren energie, transport, industrie, landbouw en afvalzorg. De laatste rapportage dateert uit 2019 en beschrijft de periode 1990-2017[4].

11. [SGP, 1]: Kunt u aangeven hoe groot de problematiek in Flevoland is? Met andere woorden: Hoe hoog is onze uitstoot en kunt u deze uitsplitsen in getallen per sector afzonderlijk voor ammoniak en NOx?

Nee, wij hebben alleen landelijke overzichten kunnen achterhalen. In Flevoland is ons inzicht enkel gebaseerd op de vergunningaanvragen die de afgelopen jaren bij ons zijn ingediend. Daaruit is het beeld naar voren gekomen dat de stikstofdepositie van de meeste aanvragen onder de 1 mol/ha/jaar op omliggende Natura 2000-gebieden blijft.

12. [FvD, 6]: Waarom rekent het RIVM voor de luchtvaart alleen de stikstofuitstoot tot en met een hoogte van 914 meter mee?

Het RIVM vermeldt op haar website[5] het volgende:

Het RIVM Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu baseert het cijfer 0,1% op het meten en modelleren (berekenen) van stikstofdioxide tot een hoogte van 914 meter (3000 voet). In de praktijk gaat het dan alleen over het landen, opstijgen en taxiën van en naar Nederlandse vliegvelden. De grens van 914 meter wordt internationaal gezien vaak gebruikt voor het modelleren (berekenen) van lokale luchtvaartuitstoot. Het is een methode van de ICAO, de VN Verenigde Naties-organisatie voor luchtvaart. Die baseert zich

---

[4] Informative inventory report 2019 : emissions of transboundary air pollutants in the Netherlands 1990-2017. – RIVM report 2019-0016.

[5] https://www.rivm.nl/stikstof/vragen-en-antwoorden-over-stikstof-en-ammoniak - Vraag: Hoe heeft het RIVM de 0,1% stikstofdepositie door de luchtvaart berekend?

op het gegeven dat de atmosfeer rond de 3000 voet een ander karakter krijgt omdat dan de zogenaamde 'menglaag' wordt overstegen. Er vindt dan minder uitwisseling plaats met de onderste 900 meter. Stikstof die boven dat punt wordt uitgestoten, wordt daar redelijk snel in chemische reacties afgebroken. De feitelijke grens kan enigszins wisselen, afhankelijk van bijvoorbeeld de temperatuur en het tijdstip van de dag. Kleine hoeveelheden stikstofdioxiden slaan met regen neer (de natte depositie). Maar in die neerslag is niet meer goed te achterhalen of die stikstofdioxide uit de luchtvaart afkomstig is. En deze depositie vindt over een heel groot gebied plaats, ook veel buiten Nederland.

13. [FvD, 7]: Wordt de stikstofuitstoot door Amsterdam Lelystad Airport toegerekend aan Amsterdam Airport Schiphol? Zo nee, waarom niet?

Nee. Sinds ingang van de Wet natuurbescherming in 2017 is de projectlocatie bepalend.

14. [FvD, 18]: Hoeveel procent van de Flevolandse stikstofdepositie komt door de landbouw?

Zoals in vraag 11 is aangegeven hebben wij alleen landelijke cijfers kunnen achterhalen. Landelijk is het beeld als volgt:

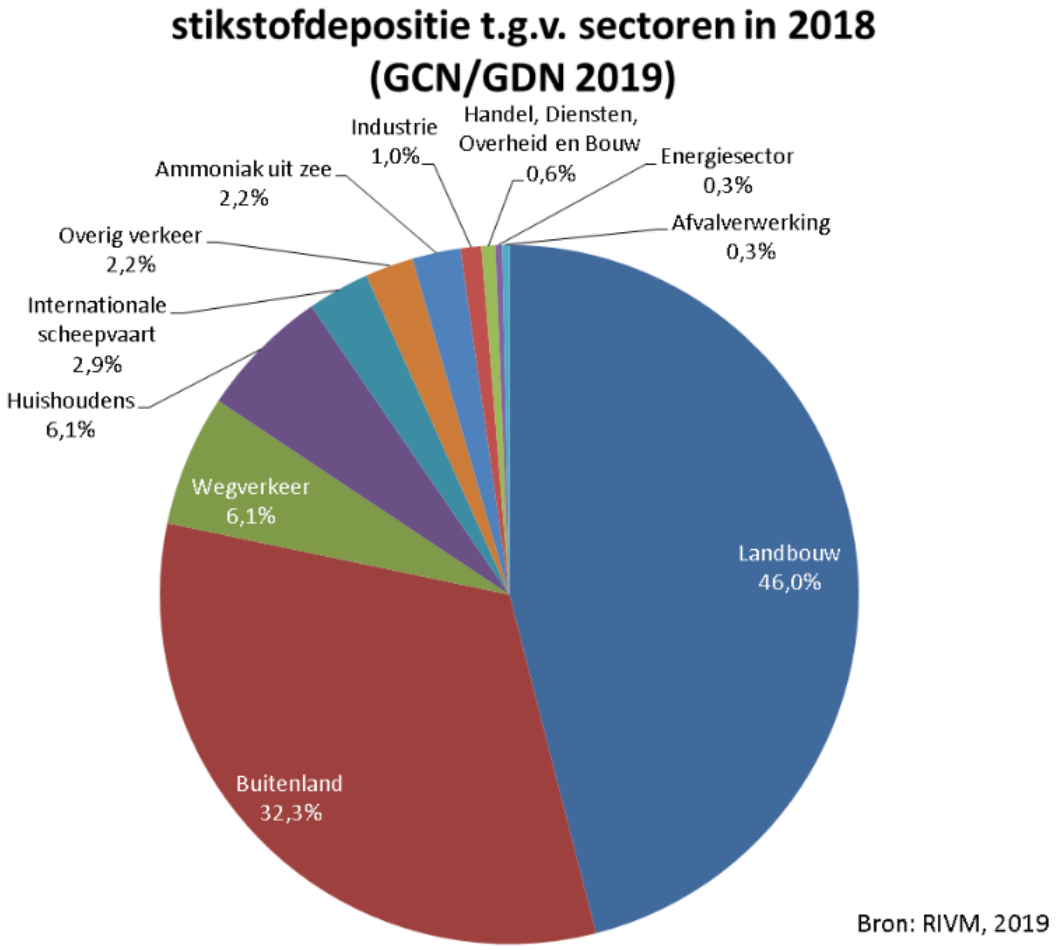

Vanwege het feit dat Flevoland voornamelijk een akkerbouwprovincie is met relatief weinig veeteeltbedrijven zal het aandeel landbouw in Flevoland minder zijn dan het landelijk gemiddelde. In een memo van TNO[6], die de minister naar de Tweede Kamer heeft gestuurd staat meer relevante achtergrondinformatie (over de verdeling per provincie).

[6] https://publications.tno.nl/publication/34634850/8Pywsn/TNO-2019-emissies.pdf

15. [FvD, 9]: Wordt de stikstofdepositie op akkers meegewogen in de stikstofuitstoot door een agrarisch bedrijf in de berekeningen van het RIVM? Zo ja, waarom?

Hierover hebben wij geen informatie kunnen vinden. Wij hebben hierover navraag gedaan bij het RIVM.

16. [FvD, 32]: Hoeveel stoot een koe die op stal blijft minder uit aan stikstof dan in de wei?

Bij een traditioneel open stalsysteem is de uitstoot van een koe in een stal hoger, dan wanneer de koe in de wei loopt. Dit komt doordat in de wei urine en mest minder met elkaar in aanraking komen dan in een traditionele stal. In de Regeling ammoniak en veehouderij is alleen een waarde opgenomen voor het stalsysteem er worden geen waarden gegeven voor de gemiddelde uitstoot van een koe in de wei.

17. [FvD, 30]: Wat is de stikstofuitstoot van de biomassacentrale(s) in Flevoland?

De gezamenlijke uitstoot van de ongeveer 26 biomassacentrales in Flevoland is ons niet bekend. Het betreft namelijk een tamelijk heterogene groep. Ongeveer de helft werkt op basis van vergisting en iets minder dan de helft op basis van verbranding. En het restant op basis van stortgas. Dit betreft zowel grotere installaties zoals de verbrandingsinstallatie die het warmtenet van Lelystad van warmte voorziet als kleinere installaties die alleen leveren aan de eigenaar.

18. [FvD, 19]: Hoeveel procent van de Flevolandse stikstofdepositie komt door andere provincies?

Zoals in het antwoord op vraag 1 al is aangegeven heeft Flevoland geen stikstofgevoelige natuur. Ook al is er sprake van een depositie vanuit andere provincies, toch heeft dit geen negatief effect op onze natuur. Deze gegevens zijn dan ook niet relevant voor Flevoland.

19. [SGP, 4]: Welke van de stikstofhoudende moleculen, ammoniak of NOx, uit Flevoland hebben de grootste impact in het deel van de te hoge uitstoot van Flevoland?

Het is onmogelijk om aan te geven welke van de twee verbindingen de grootste impact heeft. De impact wordt namelijk niet alleen veroorzaakt door de totale emissie van een bepaalde verbinding, maar ook door hoe deze verbinding zich verspreidt en in welke mate er verdunning van de concentratie plaatsvindt en of er sprake is van droge of natte depositie. In het algemeen slaat ammoniak dichter bij de bron neer dan NOx. Daardoor is de depositie van ammoniak vaak hoger op een kleiner gebied, terwijl die van NOx in het algemeen lager is, maar over een veel groter oppervlakte. Om een antwoord te kunnen geven op deze vraag zouden alle Flevolandse bronnen gezamenlijk doorgerekend worden.

20. [SGP, 5]: Telt de stikstofuitstoot van het verkeer dat door Flevoland heenrijdt, maar daar geen vertrekpunt of bestemming heeft ook mee in de Flevolandse uitstoot?

Ja.

21. [SGP, 3]: Is de nauwkeurigheid van de vaststelling van de stikstofuitstoot voldoende om goed Flevolands beleid op te maken?

Het is belangrijk om onderscheid te maken tussen het beleid dat gericht is op de toekomst en de uitvoering gerichte beleidsregel die opgesteld is om de vergunningverlening weer vlot te trekken. Onder de beleidsregel is momenteel alleen nog maar een vergunning te verlenen wanneer gegarandeerd is dat er op geen enkel stikstofgevoelige hectare een toename van stikstofdepositie optreedt.
Hierdoor kunnen echter niet alle projecten vlot getrokken worden, omdat het niet voor elk project mogelijk is om effecten intern of extern te salderen. Voor de toekomst zal het dan

ook nodig zijn om stikstofruimte vrij te maken. Deze ruimte zal vooral gevonden moeten worden door het gericht inzetten van bronmaatregelen. Voor deze gebiedsgerichte aanpak wordt een beroep gedaan op de provincies. Daarvoor is nog extra onderzoek nodig om te bepalen waar de meeste winst in Flevoland is te behalen. Wij verwachten dat het RIVM ons daarbij zal ondersteunen.

Vragen betreffende de beleidsregel intern en extern salderen

22. [FvD, 1]: Welke Flevolandse gemeenten, belangengroepen, organisaties en bedrijven zijn betrokken geweest bij de totstandkoming van de beleidsregel? In welke hoedanigheid?

De beleidslijn is opgesteld op basis van bestuurlijk overleg tussen een aantal ministeries namens het Rijk (LNV, I&W/RWS, EZK, BZK en Defensie), IPO, Unie van Waterschappen en VNG. Er zijn geen Flevolandse gemeenten, belangengroepen, organisatie en bedrijven bij betrokken geweest. Dit is echter in alle provincies het geval geweest. Vandaar dat er in het overleg van donderdag 17 oktober 2019 tussen de minister van LNV en de gedeputeerden die zitting hebben in de Bestuurlijke adviescommissie Vitaal Platteland is besloten om tot 1 december de tijd te nemen om in overleg te gaan met diverse stakeholders. Gezamenlijke besluitvorming over het verder vormgeven van extern salderen is tot die datum on-hold gezet.

23. [50PLUS, 5]: Kunt u voor onze beeldvorming 2 voorbeeldcasussen presenteren waarin sprake is van intern salderen en extern salderen?

Van intern salderen is sprake wanneer een bedrijf binnen de inrichting emissie-reducerende maatregelen neemt waardoor per saldo geen toename van stikstofdepositie optreedt op een stikstofgevoelig Natura 2000-gebied. Dit kan bijvoorbeeld wanneer een melkveehouderij de vloer in de stal vervangt door een nieuwe vloer die urine en mest van elkaar scheidt. Dit leidt tot een vermindering van ammoniakuitstoot per rund. Hierdoor kunnen in de nieuwe situatie meer runderen gehouden worden.

Van extern salderen is sprake wanneer een melkveehouderij die al gebruik maakt van de best beschikbare technieken om de emissie te reduceren een extra stal voor zijn vee wil bouwen om zijn veestapel uit te breiden. Aangezien er geen mogelijkheden meer zijn voor intern salderen, kan hij alleen maar uitbreiden wanneer een agrariër met effecten op hetzelfde Natura 2000-gebied bereid is zijn vergunde rechten aan hem te verkopen. Hiermee moet dan gegarandeerd worden dat op geen enkele stikstofgevoelige hectare in dat Natura 2000-gebied sprake is van een toename. In dat geval kan een natuurvergunning voor deze uitbreiding verleend worden. De uitbreidende melkveehouder is de saldo-ontvanger; het bedrijf dat zijn vergunde rechten verkoopt is het saldo-gevende bedrijf. Van de rechten die het bedrijf koopt, mag slechts 70% ingezet worden voor extern salderen. 30% wordt afgeroomd. De huidige provinciale beleidsregel sluit extern salderen met behulp van agrarische rechten echter uit totdat er landelijke wetgeving is ontwikkeld in het kader van fosfaat- en mest wetgeving. Naar verwachting is deze wetgeving begin 2020 duidelijk.

In dit voorbeeld is gekozen voor een veehouderijbedrijf, maar eenzelfde redenering geldt voor industriële activiteiten.

24. [50PLUS, 2a]: In de mededeling over de beleidsregel wordt gesteld dat bij extern salderen een deel van de vergunde ruimte wordt afgeroomd. Kunt u dit nadere toelichten?

Ja, het klopt dat in de beleidsregel wordt gesteld dat een deel bij extern salderen wordt afgeroomd. Dit afromen is in lijn met het advies van de Commissie Remkes. Zij stelt in haar advies 'Niet alles kan' op pag. 24:

> "*Gezien de doelstelling om structureel emissies te reduceren, is het Adviescollege van mening dat in alle gevallen afroming van de gerealiseerde reductie moet*

plaatsvinden in het licht van de behoud- en herstelopgave voor Natura 2000-gebieden".

Momenteel is extern salderen met veehouderijbedrijven nog niet mogelijk, omdat hiervoor de mestwetgeving nog door de minister moet worden aangepast. De intentie van minister en provincies is om tot één gezamenlijke definitie te komen over wat onder latente ruimte en bestaande rechten dient te worden verstaan (zie ook de mededeling van 17 oktober 2019 "Verklaring rijk en provincies over de stikstofaanpak"[7]).

Zoals de beleidsregels thans luiden vindt bij extern salderen afroming op twee niveaus plaats. Allereerst mag de latente ruimte in een vergunning van het saldo-gevende bedrijf niet ingezet worden voor extern salderen. Dit is om te voorkomen dat door extern te salderen feitelijk sprake zou kunnen zijn van een toename van stikstofdepositie. Dit kan bijvoorbeeld het geval zijn wanneer het saldo-gevende bedrijf al een aantal jaren geen vee meer houdt, maar de vergunning voor het houden van dieren nog niet is ingetrokken. Denk daarbij bijvoorbeeld aan stallen die gebruikt worden als caravanstalling. Wanneer deze ruimte ingezet zou worden bij een andere veehouderij, dan leidt dit tot een toename van stikstofdepositie.

Ten tweede wordt 30% van de feitelijk benutte capaciteit afgeroomd, zodat maximaal 70% mag worden gebruikt bij extern salderen. Hiermee wordt bewerkstelligd dat bij extern salderen een deel ten goede komt aan een dalende lijn van stikstofdepositie. Dit is nodig om ruimte te bieden aan herstel van de natuur en economische ontwikkelingen mogelijk te maken.

Maar zoals aangegeven vindt er nog nader overleg plaats met de minister of de beleidsregels op dit punt aanpassing of verduidelijking behoeven. Inzet van Flevoland is daarbij altijd geweest om juridisch houdbare vergunningen te kunnen afgeven.

25. [50PLUS, 2b]: En in hoeverre is dit in tegenspraak met de toezegging van het college dat aan bestaande vergunningen niet zal worden getornd?

Er is geen sprake van tegenspraak. Immers bij extern salderen is altijd sprake van een nieuwe vergunningaanvraag waarbij een bedrijf om een toename van stikstofdepositie te voorkomen een reductie van de emissie van een ander bedrijf weet af te spreken. Het saldo-gevende bedrijf staat contractueel (een deel van) zijn rechten vrijwillig af; meestal tegen vergoeding. Dit saldo-gevende bedrijf is daartoe niet verplicht, maar kiest er zelf voor. Er wordt derhalve niet getornd aan bestaande rechten van het saldo-gevende bedrijf, dat zou kunnen kiezen zijn bedrijfsvoering voort te zetten.

26. [50PLUS, 3]: Meer specifiek gaat het hier om het wegnemen van onbenutte ruimte uit de vergunning bij intern salderen en het wegnemen van de volledige latente ruimte bij extern salderen. Ook hierbij de vraag of dit niet in tegenspraak is met de toezegging van het college niet te tornen aan bestaande vergunningen?

Er is aangegeven dat er met deze beleidsregels niet getornd wordt aan bestaande rechten. Bedrijven met een geldige vergunning mogen deze vergunning altijd hun vergunning volledig opvullen voor zover andere wet- en regelgeving dit niet belemmeren.

Wanneer echter een bedrijf een bestaande vergunning wil inzetten voor een nieuwe ontwikkeling, dan wordt er gekeken welk deel van de vergunning ook daadwerkelijk benut is. Ter verduidelijking onderstaand plaatje. Bij intern salderen wordt dan uitgegaan van de 'feitelijk gerealiseerde capaciteit' van het bedrijf dat de vergunning aanvraagt. En bij extern salderen van de 'feitelijk benutte capaciteit' van het saldo-gevende bedrijf.

[7] https://www.bij12.nl/nieuws/verklaring-rijk-en-provincies-over-de-stikstofaanpak/

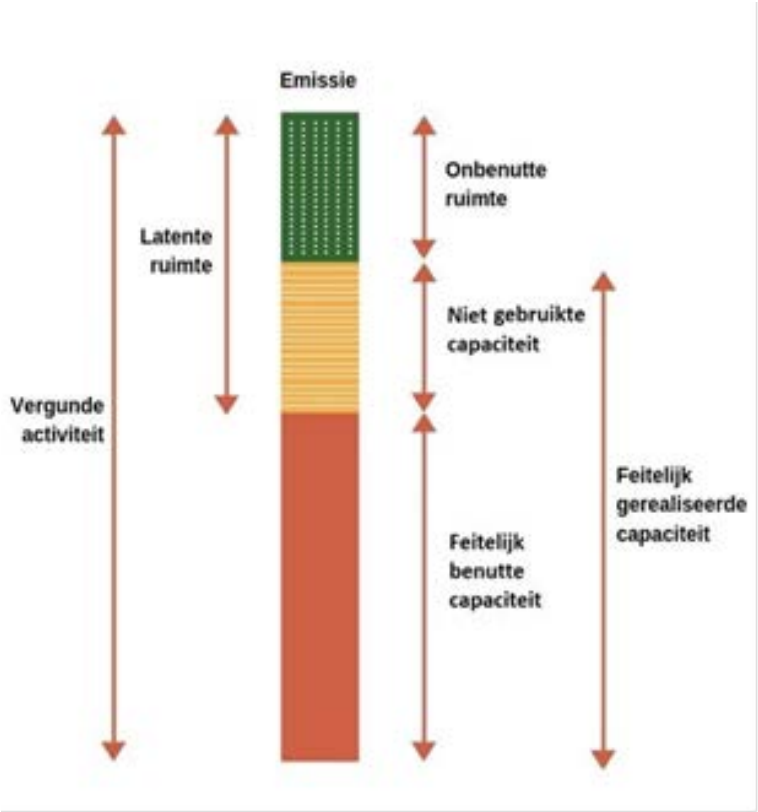

Vooropgesteld heeft elk bedrijf het recht een bestaande natuurvergunning volledig te gebruiken. Wanneer echter bij intern salderen een wijziging van de vergunning wordt aangevraagd, dan wordt alleen rekening gehouden met de capaciteit die op dat moment gerealiseerd is op basis van de oorspronkelijke vergunning. Een stal die ooit vergund is, maar nooit gebouwd telt dus niet meer mee. Er wordt uitgegaan van wat bestaat.

Voor extern salderen wordt verwezen naar het antwoord op vraag 24 en 25.

27. [50PLUS, 4]: Is het door deze regelgeving voor agrariërs nog wel mogelijk om groei van hun bedrijfsactiviteiten te realiseren binnen de bestaande vergunde ruimte?

Binnen een onherroepelijke natuurvergunning mogen bedrijven al hun vergunde activiteiten ontplooien. Een melkveehouderij met een vergunning voor 100 dieren, die de afgelopen jaren slechts 80 koeien hield, mag nog steeds uitbreiden naar 100 koeien.

28. [FvD, 15]: Valt onbenutte ruimte onder bestaande rechten? Zo nee, waarom niet?
29. [FvD, 16]: Valt niet gebruikte capaciteit onder bestaande rechten? Zo nee, waarom niet?
30. [FvD, 17]: Valt feitelijk benutte capaciteit onder bestaande rechten? Zo nee, waarom niet?

Het antwoord op alle 3 de vragen is “Ja”. Een bedrijf mag altijd het totaal aan vergunde activiteit volledig gebruiken, zodanig dat geen latente ruimte overblijft.

31. [50PLUS, 1]: Er wordt gesproken over een hardheidsclausule bij intern salderen. Wat behelst deze clausule? Graag een toelichting hierop.

Deze clausule in artikel 9 van de beleidsregels is op verzoek van Flevoland opgenomen en was vooral ingegeven door situaties waarbij intern salderen op bestemmingsplanniveau wordt toegepast. Denk daarbij aan een situatie waarbij een agrarische onderneming moet wijken voor een uitbreidingslocatie voor woningbouw. Soms komt het dan voor dat de agrarische onderneming zijn activiteiten al voortijdig beëindigt, omdat het duidelijk is dat

doorboeren op deze plaats geen perspectief heeft. Bij strikte toepassing van de beleidsregel zou de vergunde ruimte van dit bedrijf niet meer mogen worden betrokken bij intern salderen ten behoeve van het bestemmingsplan, maar vanwege de hardheidsclausule kan het bestemmingsplan dan toch doorgang vinden. In de definitieve versie van de beleidsregels is in artikel 7, lid 9 al voorzien in een groot aantal van dit soort situaties.

32. [D'66, 2]: Is er bekend hoeveel agrarische bedrijven nu hun stikstofruimte niet optimaal benutten?

Er is geen exact beeld. Landelijk is er ongeveer sprake van 30% onbenutte ruimte in vergunningen voor agrarische bedrijven. Een vorig jaar gehouden steekproef van Flevolandse veehouderijbedrijven liet ongeveer hetzelfde percentage zien.
Voor industriële activiteiten is het beeld echter veel diverser.

33. [FvD, 14]: Is door de beleidsregel een gelijk speelveld ontstaan tussen alle provincies? Zo nee, waarom niet?

De intentie was om te komen tot een juridisch gelijk speelveld. Dit was ook nodig, omdat artikel 1.3, lid 4 van de Wet natuurbescherming overeenstemming vereist bij vergunningverlening wanneer de effecten van een project in een andere provincie plaatsvindt. Voor Flevoland is dit gelijke juridische speelveld dus erg belangrijk omdat projecten alleen relevante stikstofdepositie kunnen veroorzaken in onze buurprovincies en wij onze vergunningen dus ook altijd aan deze provincies moeten voorleggen. Zij dienen daarmee in te stemmen.

Voor zover provincies de beleidsregel in stand hebben gehouden is er sprake van een gelijk juridisch speelveld wat betreft de regels waaraan aanvragen getoetst zullen worden.

Er is echter geen gelijk speelveld tussen provincies wat betreft de stikstofproblematiek, omdat niet elke provincie evenveel stikstofgevoelige natuur heeft en de staat van instandhouding van deze natuur ook per provincie verschilt.

34. [FvD, 27]: Valt het verlagen van de maximumsnelheid op de provinciale wegen onder de beleidsregel? Zo nee, waarom niet?

Nee. Dit aspect is onderdeel van de gebiedsgerichte aanpak, zoals de minister van LNV in haar Kamerbrief van 4 oktober heeft aangegeven: "*Aanvullend* [op de maatregelen uit het Klimaatakkoord (red.)] *kan bij wegverkeer worden gedacht aan gebiedsgerichte verlagingen van de maximumsnelheid op rijkswegen en provinciale wegen, daar waar het effect heeft op de stikstofdepositie*".

35. [FvD, 28]: Valt stikstofopslag onder de beleidsregel? Zo nee, waarom niet?

In formele zin niet, omdat de beleidsregels geen stikstofopslag afdwingen. In de praktijk zal echter wel sprake zijn van stikstofopslag of –omzetting. Te denken valt bijvoorbeeld aan de inzet van luchtwassers die een bepaald percentage van de ammoniak uit stallen afvangen. Het wordt echter aan initiatiefnemers overgelaten welke technieken zij willen toepassen.

36. [FvD, 29]: Valt de aanplant van stikstofminnende planten en bomen onder de beleidsregel? Zo nee, waarom niet?

Nee. Dit vormt onderdeel van de langere termijn oplossingen, waarbij bossen rondom stikstofgevoelige gebieden een deel van de stikstof kunnen invangen. De beleidsregels zijn bestemd om op korte termijn vergunningverlening weer mogelijk te maken.

Vragen over de agrarische sector

De fractie van Forum voor Democratie heeft een 3-tal vragen gesteld over de omvang van de agrarische sector in Flevoland. Voor de duidelijkheid geven wij de cijfers voor de hele sector.

37. [FvD, 23]: Wat is vijftig procent van de gecombineerde marktwaarde van de Flevolandse veeteeltbedrijven?

Er zijn geen specifieke gegevens beschikbaar van de Flevolandse veeteeltsector. Wel heeft het CBS gegevens over de totale land- en tuinbouwsector in Flevoland. In 2017 betrof het een bruto toegevoegde waarde van 508 miljoen euro[8]. Let wel, dat hierbij de bosbouw en visserij zijn meegenomen.

38. [FvD, 24]: Wat is vijftig procent van het aantal mensen dat werkzaam is in de Flevolandse veeteeltbedrijven?

In totaal waren op 1 april van dit jaar 1.053 personen werkzaam in Flevolandse veeteeltbedrijven. Zie onderstaande tabel afkomstig uit het vestigingenregister:

Sector omschrijving	Aantal vestigingen	Banen	Uitzend-krachten	Totaal (banen + uitzend)
Fokken en houden van melkvee	214	536	33	569
Fokken en houden van runderen (geen melkvee)	18	34	0	34
Fokken en houden van paarden en ezels	17	27	0	27
Fokken en houden van schapen en geiten	15	21	5	26
Fokken en houden van varkens	7	17	7	24
Akker- en/of tuinbouw in combinatie met veehouderij	128	344	29	373
Totaal Flevoland	**399**	**979**	**74**	**1.053**

39. [FvD, 25]: Wat is vijftig procent van het aantal mensen dat indirect werkzaam is door de Flevolandse veeteeltbedrijven?

Er zijn geen gegevens bekend van het aantal mensen dat werkzaam is bij veevoederproducenten, veeartsen, toeleveranciers, adviseurs, transporteurs enz. en die specifiek toegeschreven kunnen worden aan Flevoland.

40. [FvD, 26]: Hoeveel procent van de Flevolandse veeteeltbedrijven doorloopt momenteel een saneringsregeling? Hoeveel procent is dit uitgedrukt in marktaandeel?

Geen, want er is momenteel nog geen landelijke saneringsregeling van kracht. Het ministerie van LNV heeft onlangs akkoord gekregen van de Europese Commissie voor een saneringsregeling voor varkenshouderijen. Maar deze regeling beperkt zich tot gebieden van Limburg, Noord-Brabant, Gelderland en Utrecht waar sprake is van geurhinder.

41. [D'66, 1]: Is er bekend of, zo ja hoeveel, agrariërs op korte termijn al vrijwillig willen stoppen?

Wij hebben geen overzicht van agrariërs die op korte termijn vrijwillig willen stoppen. In de periode dat het PAS van kracht was (1 juli 2015 tot 29 mei 2019) zijn er ca. 8 aanvragen binnengekomen waarbij sprake was van een bedrijfsovername. Daarmee ligt het aantal veehouderijbedrijven die stoppen in Flevoland onder het landelijk gemiddelde.

[8] https://opendata.cbs.nl/statline/#/CBS/nl/dataset/84419NED/table?ts=1571754118018

De verwachting is dat er zich in de toekomst juist meer veehouderijbedrijven in Flevoland zullen vestigen, wanneer deze bedrijven verplaatst moeten worden van locaties waar zij een groot effect op stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden hebben.

42. [D'66, 1a]: En wat zou dat aan stikstofruimte kunnen opleveren?

De stikstofruimte die een stoppend bedrijf oplevert is niet alleen afhankelijk van de ammoniakemissie van het bedrijf. Factoren als de afstand tussen het bedrijf en een stikstofgevoelig Natura 2000-gebied, de heersende windrichting en overige meteorologische factoren en de mate waarin stikstofverbindingen worden ingevangen door tussengelegen bossen spelen eveneens een rol. Het is dus uitermate lastig om op voorhand een inschatting te maken van de stikstofruimte die een stoppende bedrijven opleveren.

Vragen over wind- en zonneparken

43. [FvD, 20]: Wat is de stikstofuitstoot bij onderhoud en ontmanteling van windparken?

Onderhoud van windparken levert nauwelijks stikstofuitstoot op. Bij de ontmanteling zijn vooral de inzet van kranen en verkeersbewegingen van vrachtwagens een bron van stikstofoxiden net zoals dat bij andere bouwprojecten het geval is. Verduurzaming van het wagenpark zal tot een verdere reductie leiden.

44. [FvD, 21]: Wat is de stikstofuitstoot bij onderhoud en ontmanteling van zonneparken?

Hierover kunnen wij nog geen uitspraken doen, omdat wij nog geen berekeningen voor dit soort projecten van initiatiefnemers ontvangen hebben. De inschatting is dat er van minder emissie sprake zal zijn dan bij windmolenparken.

45. [FvD, 22]: Is het toegestaan om windmolens te saneren of om zonnepanelen te verplaatsen zonder te salderen volgens de beleidsregels?

Elk project waarbij sprake is van stikstofuitstoot zal een berekening moeten maken. Wanneer uit de berekening komt dat de stikstofdepositie op enig stikstofgevoelig habitat in een Natura 2000-gebied afgerond boven de 0,00 mol/ha/jaar uitkomt, dan is een vergunningaanvraag verplicht. Bij de beoordeling van de aanvraag worden de beleidsregels betrokken.

Vragen betreffende mogelijke oplossingen

46. [SGP, 6]: Is er een beperking in stikstofuitstoot te realiseren door innovatie of toepassen van andere technieken bij industrie, bouw en transport in Flevoland?

De bijdrage van industrie en bouw aan de stikstofdepositie is momenteel beperkt, zoals uit het overzicht bij vraag 14 blijkt. Toch is ook hier nog winst te halen. Daarbij gaat het vooral om de inzet van schonere mobiele werktuigen. In de transportsector valt nog veel winst te behalen door bijvoorbeeld de toepassing van AdBlue en elektrificatie.

Overigens lijkt het op basis van de eerst binnengekomen berekeningen van bouwprojecten mee te vallen met knelpunten in de bouw in Flevoland. Dit in tegenstelling tot berichtgeving in de pers.

47. [SGP, 7]: Kan de stikstofproblematiek in Flevoland opgelost worden door een evenredige generieke korting bij alle sectoren?

Nee. De Flevolandse stikstofproblematiek wordt vooral veroorzaakt door de nabije ligging van stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden in onze buurprovincies. Het gaat dan met name om het Naardermeer, Veluwe, Rijntakken (onderdeel Uiterwaarden IJssel), De Wieden en de Weerribben. De problematiek van deze gebieden kunnen wij niet oplossen door het toepassen van een generieke korting bij alle sectoren.

Overige vragen

48. [FvD, 10]: Hoe verhoudt de Nederlandse drempelwaarde voor stikstofdepositie zich tot de Duitse?

Interessant in deze is hetgeen Advocaat Generaal Kokott hierover zegt in haar advies aan het Europese Hof aangaande de prejudiciële vragen die door de Raad van State zijn gesteld in r.o. 108[9]:

> *Het Duitse Bundesverwaltungsgericht is echter duidelijk minder streng bij het vaststellen van een de-minimisdrempel voor stikstofdepositie. Onder vakgeleerden zou er namelijk consensus over bestaan dat in het geval van een zeer hoge belasting van de betrokken habitats een extra belasting van niet meer dan 3 % van de „critical load" onmogelijk kan leiden tot significante veranderingen in de feitelijke staat of tot een significante beperking van het herstel van een gunstige staat. Of deze vaststelling van de Duitse rechtspraak alles bij elkaar genomen verenigbaar is met artikel 6, lid 3, van de habitatrichtlijn, hoeft hier niet te worden uitgemaakt. De uitspraak vormt echter eveneens een aanwijzing dat in elk geval de duidelijk lagere Nederlandse drempel- en grenswaarden wetenschappelijk gefundeerd kunnen zijn.*

Nederland heeft echter sinds de uitspraak van de Raad van State geen drempelwaarde meer. Niet dat de Raad van State een oordeel geveld heeft over de drempelwaarde. Deze is slechts onverbindend verklaard vanwege het feit dat zij gebaseerd was op de passende beoordeling van het PAS die in het licht van artikel 6, lid 3 van de Habitatrichtlijn geen stand kon houden.

Het Kabinet heeft de Raad van State om advies gevraagd bij het vaststellen van een nieuwe drempelwaarde. Wij weten nog niet hoe hoog de Nederlandse drempelwaarde gaat worden en of deze er komt.

49. [FvD, 11]: Verkeert (een gedeelte van) de Duitse natuur in een crisis door overmatige stikstofdepositie? Zo nee, ondervindt de Duitse natuur ernstige nadelen van de huidige stikstofdepositie?

De staat van instandhouding van Duitse Natura 2000-gebieden wordt op deelstaatniveau gerapporteerd. Wij hebben geen totaaloverzicht.

50. [FvD, 13]: Is de Duitse drempelwaarde voor stikstofdepositie in strijd met EU-wet- en regelgeving?

Of de Duitse drempelwaarde in strijd is met EU-wet- en regelgeving zal moeten blijken wanneer deze drempelwaarde daar aangevochten wordt van een rechtszaak.

---

[9] http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?docid=204409&doclang=NL

51. [FvD, 33]: Zijn er gebieden in Flevoland die lijden aan stikstof-armoede? Zo ja, om hoeveel hectare gaat dit?

De laagste depositie in Flevoland volgens de meest recente Grootschalige Depositie Kaart van 2018 ligt in de range van 1.000 tot 1.500 mol/ha/jaar. Dit is voor de meeste vegetatietypen in natuurgebieden en de daarvan afhankelijke soorten ruimschoots voldoende.

In de landbouw zelf wordt een tekort ervaren gezien de import van mest uit andere delen van het land.